

Olatz Beobide

Amaia da hasiera

Ni gaur egun saltsa honetara dedikatzearen errua partekatua da. Hasteko nirea, nirea baita hau-tu-erabakia. Baina... Zenbat aldiz damutzen ote da artista egindako hautuaz? Urtean behin? Hilabetean lau aldiz? Egunean hamabost? Tira! 2017-2018 amaiera-hasiera honetan kultura lanbide izatearen gazi-gozoak bigarren orritik aurrera.

Lehenengo orrialdeari suertatu zaio ukitu erromantikoa asetzea. Badira nahita edota nahigabe nire afizio-ofizioa esnatu zutenak: horiei esker naiz ni aktore eta zuzendari, sortzaile edo kultur edukien tuppermix eragile.

Udalekuetan... Goñi, Abaigar, Beire, Antzin... Herri *horiek* guretzat *haiek* ziren... Egungo *Game of Thrones* bezalako leku urrun bezain bereziak gure ume-gazte aroan.

Han egindako txabolak benetan ziren gotorleku. Erreketa-ko ur izoztuek benetan asetzen zuten gure freskatze beharra, nahiz eta atera orduko berriz genituen hormonak bero-bero dantzan... Guztiaren gainetik, suaren inguruko gaubeletan entzun eta irudikatuak eman zien bereziki, niretzat bederen, bere izaera propioa Euskal Udalekuei: Euskaldunak bezain Uda-lekuak ziren horiei, bai horixe!

Gaubelak, gauero atal bat... Ai ama! Ba ote daki Jexux Mari Arrietak zenbateraino kateatu ninduen atalka-atalka, ameska-ameska bizitzera; fikzioaren kolore guztietako armiarma sarean sentitzen nintzen/naiz ni orduz gero babestuen.

Eta garai haietan, ni eta ni bezalako hainbat eta hainbat nerabe. Goiko zelaian suaren inguruan... Suaren garrak berotzen zigun gorputza; abenturek, aldiz, buru-bihotza.

Kontaketen hoge minututan, gaua denbora-espazio gabeko zulo beltza zen: Goñiko Teodosio, Antso Gartzes III.a, Eneko Aritza, Amaia... Horiek ziren horiek nire heroiak. Ama-lurra, ilargi amandrea, jentilak, herensugeak... hilketak, mendekuak, botereak... Pertsona(ia) historiko famatu horiek ziren protagonistak, hezur eta fantasiakoak; Euskal Herriko agintariak: traizioak, tronuak, politika, ekologia, natura, iraultza; horiek gure jainko-jainkosak...

Netflix-HBO edo atari digital ororen logikatik at zegoen kontakizun hura. Han ez zegoen hurrengora salto egiterik, atal bakarra zen gau bateko dosia.

140 hasperen eta 'zurrungaren bat' gaubela amaieran, hurrengo eguneko istorioaren zain lokartzen gintuen dotore kontalari abilak.

Hortxe entzun nuen lehenengoz «Amaia da hasiera», eraztun baliotsu hartan idatzitakoa. Esaldi bakanak Oraina eta Geroa lotzen zituen. Lotzen ditu.

Goazen, bada, urte aldaketa honetan, antzerkia eta ikus-entzunezkoak, arte bezain lan eta ofizio dugun errealitatea aztertu eta astintzera; ahal den heinean, kultur ontzian errekatik errenkan datorrenari ur gehiago baliatuz eta izkinetara bideratzen dituen zabor eta sasiak kenduz, bereziki, indartsuago itsasoratu daitezten. Eta, nola hala, saiatuko naiz ozeanoak duen poderio handia saihestu eta ur handitan ez galtzen.

Antzerki baten amaiera ez da inoiz hasiera

Nahiz eta, sinetsiezadazue, halakorik egon badagoen: duela gutxi izan nuen halako antzerkia ikusteko aukera: Booktegi egitasmoaren aurkezpen ekitaldian Patxo Telleriak idatzitakoa hala hasi zen, amaieratik. Patxo eta Mikel Martinez ziren aktoreak; eta, esan, esan daiteke oso testu dibertigarri eta jostalaria zela.

Baina garrantzitsuena da antzerkia entzun eta ikusteko formulak eta formatuak ugaltzen ari direla: mikroteatroak, teatro arinak, antzerki laburrak, mikro-ikuskizunak, dramatizazioak, irakurketak...

Nire DNAn antzerkia kutsatu zidaten nire aita-ama halaxe ibili ziren 60ko hamarkadako kultur eztanda urteetan. Jarrai antzerki taldearen bueltan antolatzen zituzten euskara sustatzeko dramatizazioak, irrati saioak, antzerki feriak... (70etako Festival 0 antzerki jaialdikoak bezain bizipen transgresorerik ez da bizi izan Donostialdean, nik dakidala). Garai hartan euskaragatik modu amateurrean egiten ziren lan asko eta asko; euskara helburu izanda, arte forma ugari izan ziren suspertuak orduan. Orain, geure ogibide bihurtu dira –ziren esateko esango lidakete lankide askok– telebista, bikoizketa, zinema edota antzerkia.

Hala nola, sortzen ari da ugari antzerkia, tamaina, neurri eta kolore anitzetan: kultur etxeetako izkinetan, antzoki handi eta txikiak txokoetan, arrain merkatu zaharretan, ganbara berrerabiletan, gaztetxe eta gazte gunetan, kafe antzokietan, auto baten barruan (ikusleak atzealdean), pisu eta sotoetan egindako antzerkia. Ikusle bakarrarentzako *solo*-ak –esperiencia ahaztezina Donostiako

Ferian, eta zoragarria Arriagan gauzatutako Itxaro Bordaren %100 *basque*-ren irakurketa preziatua-. Horrek eskaera eta eskaintza areagotzen du. Bai ikuslegoarentzat, bai eduki ororen antolatzaile eta, jakina, antzezleentzat; bai idazle, aktore, zuzendari, teknikarientzat.

Ugaritu dira, beraz, merkatuan, antzezlanak modu arinagoan gauzatu eta plazaratzeko aukerak. Baina, ugaritu edota ugalduta izanak ez du dena biderkatzen ahal.

Antzerkia entzun eta ikusteko formulak eta formatuak ugaltzen ari dira: mikroteatroak, teatro arinak, antzerki laburrak, mikro-ikuskizunak, dramatizazioak, irakurketak...

Kasu! Euskarazko ekoizpenak. Kasu! Diru sarrerak. Nire lan-kideren batek esango lukeen bezala, horrek, guretzat, erabateko modu traketsen (prekarioan esanda argiagoa ote mezua?) freskatu du gure egunerokoa. Hona hemen egunerokoa hartu eta baldintza minimoak eta soldatak aipatzeko arrazoa: *lau aktoretik hiru dago gaur egun langabezian. Lan egiten dutenen %55ek ez du soldata minimoa eskuratzen.* Ez dut esango txikiak kalte egingo duenik; alderantziz, lana suspertu behar den garaian, txiki asko kabitzen da handi bakarraren tokian.

Konpainia batek antzezlan bakarra ekoiztuko du urtean (diru laguntza adostuak ala merkatuan salmenta-formula lortuak dituzten gutxi horiek urtean bi ala hiru gehienez); eta lehenago aipaturiko formatu txiki berri horiek, aldiz, mordoxka galanta ekoiztu daitezke, banaka-binaka-launaka... Eta zorionez ari dira topatzen eurentzat merkatua.

Baina, harira itzuliz, kontuz baldintza ekonomikoekin. Kasu euskararen rolari.

Kontuz egitasmo kultural berri horiek sustatzeko beharrezkoak diren minimoekin.

Kontuz hainbat kausaren izenean artisten lana musu-truk baliatzearekin. Kultur langileak –profesionalak– gara, eta gure lanbidea jorratuz nahi dugu ogibidea irabazi; hala beharko, artistok ere tripa zuloak bete eta fakturak ordaintzen ditugu.

Jakingo duzueenez, Iparraldeko artistek *Intermittences* izeneko laguntza dute. Hots, 50 lan-egun deklaratura, urte bateko diru-laguntza eskubidea dute. Horrela babesten dituzte artistak Frantziako legediaren baitan. Laguntzak berak ulertzen baitu artista batek, lan bat partekatzeko, atzetik, azpitik eta gainetik lan ordu asko inbertitu behar dituela; horretan jardun ahal izateko, estatuak hartzen du bere gain horren ardura. Guretzat ametsa dena, haientzat egunerokoa –seguru naiz lege horiek ere hobetu daitezkeela, baina ezin ahaztu Europako baldintza egokienak direla.

Hegoaldean, aldiz, edozein langileren lan ordu pilaketa bera eskatzen zaigu: 365 lan-egun deklaratu behar hiru hilaletako ‘langabezi-saria’ eskuratu ahal izateko.

Euskal Herriko zein hiri edo herritan izan dezake artista batek halako lan eskaera eta eskaintza? Herri gehienetara emanaldi bakarra egitera goaz. Hiriburuetan, goitik jota, lau egun eman ditzake aktore batek eszena gainean. Eta, kasu gehienetan, obra bakoitzarekin bisitaldi bakarra eta kito!... hurrengo antzezlanaren prest izan arte.

Horretxegatik, sortu eta probokatzen diren egitasmo artistikoak oro dira ongi etorriak. Bai ikuslegoa asetzeko, bai artistak berak duen lana eta berrikuntza beharra garatzeko.

Baina, lehen esan bezala, baldintzekin eta joerekin tentuz behar dugu ibili.

Kultura doan ala ordaindua den luze eztabaida daiteke lehen eta orain. Hori bai izan daitekeela, zinez eta arrazoi osoz, amaigabeko eztabaida.

Hala eta guztiz ere, nire iritziz, kultura ongizate publikoa den heinean eta diru publikoak sustatu behar badu ere, ikusleak bere gain hartuko du sarrera ordaintzeko erabakia eta konpromisoa (badira beti salbuespenak, horiek ere, egon, egon behar dutelako).

Ezin dira ahaztu gurean ere beharrezkoak diren marketin formulak. Eta lehenetsi behar da, zalantzarik gabe, kultur ekitaldien sarreretan abian dauden laguntzak mantendu eta promozionatzea. Adibidez: zenbat gaztek dakite antzezlan eta kontzertu batera ordu erdi lehenago iritsita, sarreraren prezioa zein den ahaztuz, hiru euro bakarrik ordaindu behar dituela?

Ondotxo dakit ikuskizun gehienak nekez ordainduko direla leihatilan bildutakoarekin. Ekoizpen pribatua soilik dutenak, normalean, ikuskizun erraldoiak dira: bai artistikoki bai kudeaketan erraldoiak. Kultur ontzi handietako produktu gehienek nazioarteko marka handiak dituzte. Halakoetan, sarrera, garestiago izanda ere, gustuz ordaintzen dugu. Nahiz eta futbola ala bazkari berezia ordaintzen askoz ohituago gauden. Alegia, kirola eta gastronomiako marketin ardura-dunek primeran jakin digute beraien produktuekiko nahia eta ordaina modu naturalean saltzen.

Ekoizpen handiez ari garela, azken urteetan laguntza publiko jasotakoa dugu 2016ko kultur hiriburutza. Donostiako Kristina Enea parkea oraindik ere ederragoa bihurtu zuen *Uda bateko gau ametsa* Tanttakaren ekoizpen arrakastatsuak. Bide batez, hiriburutzaren legatuaren inguruko ika-mikak alde batera utzita, noizko horren jarraipena? Hori bai, aipatu beharra dago 2016ko beste egitasmo bati bai eman zaiola segida, Victoria Eugenia, Arriaga eta Gasteizko Principal Antzokia lotu dituen egitasmoa bera. Antzokiak elkarlanean ikustea bada ekoizpen kate-logika honetan zoriondu beharrekoa.

Bigarren oharraren alertak piztuko ditut orain: kasu euskarazko ekoizpenak!

Korrikan, Kilometroetan, Azokan, BECen «Euskara maite zaitugu!» aldarrikatu eta gero, antzerkian euskal hitzuneak gaztelania hautatzeak dakartzan ondorioak ez ditugu gutxietsi behar. Bietara ekoiztea normalizat dugu orain, baina gaztelaniazko hautu bakarra gauzatzea ez da zientzia-fikzioa.

Kasu umeei euskarazko produktuetara eramane eta gu ondoan barra-barra gaztelaniaz aritzearekin. Eta gure kontsumo aukerak gaztelaniaz soilik badira, nora garamatza hizkuntza komunikazio arlo mugatu bezain baldintzatueta erabiltzeak?

Hizkuntza bat baino gehiago menderatzea altxorra dela ezin uka. Baina, gauza jakina da egunero egiten dugunetik datorrela geroa.

Gazteen gain jarri nahi dugu orain ardura eta arreta, baina ez ahaztu giza ekosistema bat garela. Denok islatzen dugu gure errealitatea. Euskarazko antzerkiaren geroa gurea bezain zuena ere bada.

Adibidez –onartu behar dut abiadura handian jartzen dida la odola–, zer pasatu da kultura bonoekin? Irratian entzunda dakit, *kultura bonoek aurten ez dute balioko zuzeneko ikus-kizunentzat*. Arrazoimenaren logikak erabat nahastu dizkit neuronak. «Aurreko urteetako eskaera txikia dela eta erabaki dute aurtengo bonoen deskontuetatik arte eszenikoak kanpoan uztea». Orain euskal diskoak, liburuak eta DVDak

erostean dugu deskontua, baina ez dute antzerki, musika ala dantza ikuskizun baterako balioko. Ez da posible!... Ezin liteke!... Kultur produktu bat ahul badago, ez ote genuke, zirt edo zart, hura babestu, indartu eta suspertu behar?

Jaun-andreok! Erabaki duzuenaren justu kontrakoa egin behar da: eskaintza askotarikoa bezain kalitatezkoa dugun garaietan, antzerkia promozionatu eta deskontu handiagoa aplikatu behar zaio, eskaera areagotzeko! Indartsuak baka-rik bultzatzen baditugu, ba al dakigu zer nolako etorkizuna ari garen prestatzen? Beti hala egingo bagenu biziraungo al lukete museoek? Zertan ari ote gara pentsatzen!

Ardura dutenei zuzentzen hasita, hona hemen urte hasiera-ekin bat datozen etxeko-lanak: arduradun publikoei –izenak berak hala dio– dagokie, profesionalekin batera, antzerkiak hasiberri dituen eginkizunak abiatzea. Guk haiengan jartzen dugu botoa, konfiantza eta dirua (hauteskundeetan ezkontza eta dibortzioak badaudela ahaztuko dugu, ez zait mezua nahastea komeni), eta beraiek arduratu behar dute eginkizunak ahal den hoberen bideratzen.

Bada, hementxe lehena: antzerkiaren inguruan etapa bati eman zaio amaiera, presta dezagun ahalik eta azkarren hurrengo etaparen hasiera.

Euskal Antzerkiaren Dokumentazio Zentroaren egitasmoa

Euskaraz sortutako antzerkiaren garapenari nabarmenki lagunduko dion dokumentazio egitasmoa definitu da, Euskal Herri osoan dabilzan antzerki munduko eragile ezberdinen iritziak kontuan hartuta.

2017an lortu dute Mintzolak eta EHAZEK lan mardul horren abiapuntua den proiektu bikaina gauzatzea. Egindako bilera-tailer, elkarrizketa eta idatzizko ekarpenen bidez jasotako eduki guztiak bildu, bateratu eta laburtu dira dokumentu batean. Dagoena eta behar dena ere aztertu eta bildu da egitasmo fin bezain zehatza den horretan:

1. Euskal antzerkia lagunduko duen dokumentazio zerbitzua, lehenetasunak bateratuta.
 2. Dokumentazio alorrekoak ez diren eta prozesuan zehar bildu diren egitasmo/beharren zerrenda.
 3. Euskal antzerkiaren dokumentazioa non dagoen egun.
 4. Dokumentazio egitasmo hori sortu beharko luketen erakundeak.
- Euskal antzerkiaren dokumentazioa Euskal Herri osoko antzerki eragileek, Euskal Herriko Antzerkizale Elkar-tearen bidez, bultzatu beharreko egitasmoa dela ikusten da Mintzola Ahozko Lantegian. Dokumentazio zentro horrek lurralde guztietan zehar euskarazko antzerkiaren aktibazio soziala sustatzeko lagungarri izan behar du. Antzerkiaren berezko ekosistemaren erdigunean kokatuta egon behar du, eragile mota guztien eta euskararen lurralde guztien zerbitzura, eta antzerkiaren eraldaketa laguntzeko prest.
 - Euskarazko antzerkiak duen egoeran ezinbestekoak dira erakunde publikoek eta antzerki profesionalaren erakundeek euskarazko antzerkia sustatzeko egiten dituzten ahaleginak. Eta, horrez gain, Euskal Herri osoko aktibazio sozialean lagunduko duen herritarren parte hartzea behar da, mota guztietako antzerki sortzaileen mesedetan, eta lurralde guztietan zehar lan egingo duena.

Eta orain? Hori lanaren amaiera izanda, non da hasiera? Gure esku dago! Zuen erabakia da! Denak baliogarri bezain beharrezkoak zarete mahai buelta horretan: EAEko, Nafarroako eta Iparraldeko arduradunak. Batean eta bestean daude, bai artxibatutakoak, bai euskal antzerkian egindako esperientzia eta proiektu ugariak. Denak biltzea eta denon eskura jartzea da helmuga.

Gure antzerkigintzaren iragana eta oraina dugu eskutan. Etekina ateratzen jakinez gero... gure ondarea... Argi eta garbi esango dizuet: euskal antzerkiak sobera ez dituen baliabide, lan-tresna eta jakinduriaz gain, altxor ugari dago sakabanatuta antzerki talde amateur zein profesionalen lokal eta txokoetan,

pribatuek jasota dituzten argazki eta eskuizkribuetan, Koldo Mitxelena Kulturuneko edota Euskaltzaindiko kaxa eta funtsetan, Nafarroako antzerki eskolan, Euskal Kultur Erakundearen esku, sarean zintzilik dagoen Armiarma atarian...

Bada garaia euskal antzerkiari zor zaion garrantzia aitortzeko; jasandako erdi utzikeriari (material eta datu bilketari dagokionez, erabatekoa, esango nuke) amaiera eman eta, Euskal Antzerkiaren Dokumentazio Zentroa gauzatuz, antzerki-garai berri bati eman diezaiogun hasiera!

Imajinatzen duzue: ikusle orok, egungo digitalizazio mundu honetan, klik egin eta,

adibidez, Piarres Lartzabalen *Portu xoko* topatzea (eta ez bakarrik testua; bideoan, adibidez, Ravel Lizeoko gazteek egindako emanaldi arrakastatsua; gazteei zuzendutako jaialdi hartako barre-algarak ikaragarriak izan ziren, Sokoako apai-zaren irribarre ederra berpizteko modukoak).

Eta, klik batean, *Ama begira zazu* antzezlanaren argazkiak, eszenografia bozetoak, arropa probak, *Arrastalo* margolari eta diseinatzaile apartak egindako dekoratu eta kartelaren bozetoak, eta, jakina, testua, eta, nola ez, Euskal Herriko plazetan hainbeste emanaldi izan zituen antzezlaneko aktoreen grabazioa ere eskura... (apustu egiten dizuet antzezlan hori, gustuko birmoldaketekin, eskoletako antzoki eta herrietako plazak betetzeko gai dela).

Eta klik-klak-kluk batean galdera hauei guztiei erantzuteko adina informazio bagenu:

- Zenbat euskal antzerki talde amateur zegoen 60ko bueltan, 70eko bueltan? Nolakoak ziren haiek egiten zituzten zirkuituak? Nola osatzen ziren antzerkizale elkarteak?

Bada garaia euskal antzerkiari zor zaion garrantzia aitortzeko; jasandako utzikeriari amaiera eman eta, Euskal Antzerkiaren Dokumentazio Zentroa gauzatuz, antzerki-garai berri bati eman diezaiogun hasiera

- Zer gertatu da 80ko hamarkadatik aurrera, antzerkia profesionalizatu denetik? Zenbat talde profesional-amateur zeuden/daude azken hamarkadetan? Eta orain? Zein izan da probintziaka, herriz herri, gertatutako gorakada eta beherakada?
- Zenbat eskolatan ematen da antzerkia? Noiz erregulatuko ote da dantza, antzerkia gure eskoletan? Benetan ez al dute gure seme-alabek horrek ekartzen dien hezkuntza integrala merezi?
- Zein da eskolatan antzerkia jorratzeko duten materiala? Behin zer dagoen jakinda, partekatzeko aukera izanda, sortu eta berregokituko dira antzezlanak dauden beharretara, bai klasikoak, bai egungoak.

Eta ttak-ttak egin eta...

- Zenbat antzezlan egin dira 2000tik hona euskaraz, zenbat gaztelaniaz, zenbat bietara? Galdera horixe da, neurri batean, erantzuten errazena: antzerkia Hegoaldean profesionalizatu zenetik, gehienetan bitara egiten da (baita oraintxe Arriagak ekoiztu eta estreinatu berri duen *Obabakoak* ere). Nik gutxitan egin dut antzezlan bat euskara hutsean: *In fraganti* (sorkuntza zelako, eta euskaraz bakarrik oso ondo saldu zelako), *Oleanna* (David Mamet-en agenteak berak baliatu zigun euskaraz egiteko eskubidea; ordurako gaztelaniazko eskubideak agente potente batek erosita zituen) eta Bertolt Brecht-en *Kaukasiar kreazko borobila* (euskara hutsez egin genuen; hori bai, hemen eta kanpoan antzezteko asmoz: azpтитuluak generamatzan frantsesez edota gaztelaniaz). Brechten antzezlanekoa duzue zinez gaurkotasan handiko hausnarketa:

Nor da lur baten, herri baten jabe? Nor ume baten ama ala aita?
Ontasunez eskuratzen duena ala ontzen eta edertzen duena?

Bistan da, Dokumentazio Zentroarekin amaitu ez, eta hasi naizela errepasso ederra egiten; hori ekarriko du barra-barra artxibo horrek: Euskal Herriko antzerkigintzak eta antzerkiak, amateur eta profesionalak, ikuslego eta entzuleak,

merezi duen ondarea denona izatea... Ondarea izan badugulako... Asma dezagun biltzen eta hedatzen!

Kultura pisura ala litroka? Guinness errekorren laginak

Edozein herrik, eta nola ez gureak, bere hizkuntza eta kulturarekin duen zilbor-hestea berezitat du. Hala delako. Propioa. Intimoa eta, era berean, denona. Mundu osoarekin partekatzeko modukoa.

Nola ez zenbatu Bertsozale Elkarteak BECen izan duen ikusle kopurua, nola ez adierazi Durangoko Azokak jasotako bisitari eta salmentak. Horrek guztiak euskaldun izateari ematen dion balio eta harrotasunak urrea balio duenean...

Baina zenbaki handiek ez dezatela ezkutatu banakakoa, handia ikusaraziz txikia ezkutatuz. Ondotxo dakigu zer den handiaren ondoan txikia izatea, eta txikitasun horri handitasuna ematea.

Beraz, zer gertatuko litzateke kultura zifratan neurtu eta pisatzeko garaiari amaiera emango bagenio? Kantitateak galduko balu eta hasiko bagina norbanakoarena kontatzen? Kalitatea izango al da hasiera... ala orduan ere beharrezkoa izango zaigu edukiaren *kalitatea neurtzea*?

Egia esan, hobe kiloka ala metroka kontatzea. Kultura litroka kontatzen hasten banaiz, ziztu bizian doa nire pentsamendua hiruhilabetero, eskualdeka, euskara eta kultura batzen dituen ekitaldi zoragarrietara. Halabeharrez, batzuentzat ikastolen alde diren jaialdi horiek altxorrarekin baino atxurrekin lotuta daudelako, bederen.

Zaila oso gaia! Latza! Beraz, ur jauzi efektua egin eta buelta ederra emango diot proposamen zehatz bezain ezagun batekin: gure gazteek kulturaz gozatzea nahi badugu, kiroldegiekin egiten zen bezala (ez nago ziur ekintza horiei eusten zaien ala ez), zabaldu ateak. Ireki gazteentzako, iluntze eta jaiegunetan, kultur etxeetako gela pareta, musika jo, antzerkia egin, margotu, dantzatu eta nahi bestelako proposamenak

baliatuz. Hori bai, ez dena bideratu, ateak zabaltzea eta arau minimoak ezartzea da kontua...

Behin jauzia aprobeztatuz, hona hemen beste parada: azken urteetan, partaidetza sustatzeak eta hori nahi bezala manipulatzeak ekar ditzakeen arriskuak:

Kultura denok egiten dugu. Egia!

Kultura denona da. Jakina!

Hori izatez kontzeptu zoragarria eta betea da, baina 'denona' horrek amateurra, edota semiprofesionala, edota profesionala baina ordaindu gabea, bakarrik esan nahi badu... Horrek beste izen bat dauka... Berriz ere prekarizazioa!

Soldata kobratzen ari diren kultur arduradunak dira –kulturan edukiak sortzeko eta ezker-eskuin zabaltzeko– dirurik ez dagoela behin eta berriz errepikatzen dutenak. Oraintxe bertan dirua kulturan non, nola eta zertan inbertitzen den goitik-beherako analisisa egitea ezinezkoa zaidanez, istant batez, enpatia eta bestearen lekuan jartzen ikasi izana baliatuko dut, eta ez dut zalantzan jarriko arduradun horiek errepikatutakoa.

Baina, hori bai, «Houston! Arazo bat daukagu!».

Zertarako ditugu orduan kultur etxe, antzertoki eta auditoriumak? Zertarako gure kaleetako plaza, parke eta bazterrak,

bertan denok, baita profesionalek ere, egindako kulturaz gozatu eta elikatzeko ez bada?

Ezin ukatu hala egiten denean bizikidetzarako tresna baliotsuak direla. Gabriel Celaya zoragarriak zioen bezala: «Etorkizunez kargatutako arma da poesia». Bederen 1-ek ekoiztutako *Erreleboa* antzezlan zoragarriarekin halako hamaika ezagutu eta ezagutarazteko aukera izan genuen.

Zertarako ditugu kultur etxe, antzertoki eta auditoriumak? Zertarako gure kaleetako plaza, parke eta bazterrak, bertan denok, baita profesionalek ere, egindako kulturaz gozatu eta elikatzeko ez bada

Bizikidetzaren bidean

Bizikidetzarako hain sano bezain beharrezkoak diren lanak aipatuko ditut orain: *Adiorik gabe* izenpean (Donostia 2016ko *Bakearen itsasargia*-ren itzalpean) Mireia Gabilondo, Iñaki Salvador, Teresa Calo eta Joxean Goikoetxeak plazaratutako antzezlanak. Denok bizi izan ditugu biolentziak inposatutako egoerak, barren-barrenean daramatzagu, bakoitzak bereak, beldur, negar, hutsune, inpotentzia eta amorruez estaliak edo josiak...

Antzezlan horiek oxigenotik bi eta hidrogenotik lau ere ekarri ziguten. Eszenatokian gertatzen dena eta publikoak bizi duena bat egitea da, besteak beste, antzerkiaren funtsa. Hor gauzatzen zen halakoxea, bete-betean.

Esango nuke aurrez ikusitako Tanttakaren *Errudun jaiok* antzezlanak izan zuela lur horiek ere eta belar txarrak kentzen hasteko ahalmena.

Hainbat filmek ere lortu dute haziak sustraitu eta landatzea: Basterretxea eta Larrukerten *Ama Lur*, Medemen *La pelota vasca*, Gabilondo, Martinez, Olasagasti, Goikoetxea eta Larreategiren *Barrura begiratzeko leihoak*, Arandia eta Richardsen *Agur esatea*, Maloren *Lasa eta Zabala*, Iban Gonzalezen *Ama, nora goaz?* eta berriki estreinatutako Agirre, Otamendi eta Aznalen *Pasaiako badia*.

Antzerkia, zinema, transmisioa dira bere muinean. Ikuslea ez da kontaktara ala ondorengo hausnarketara eraman nahi soilik; artearen funtsa ekarrita, ikusi eta entzutera doan bizi-biziko du bertan antzeztua.

Egia ororen gainetik, jolasa, ametsa, fikzioa eta errealitatea era berean. Denok dakigu hori joko dela, horregatik dira aktoreak jokolariak; baina ikusle goak hor egon nahi du, amets onenetan eta batzuetan txarretan ere bezala, bertan saretuta. Une batez bada, bederen.

Eta umorea, airea bezala, bizitzeko beharrezkoa denez, ba al dakizue zein diren gure lan egun finkoak? Euskararen eguna, Emakumeen eguna eta Antzerkiaren eguna.

Iritsi gara, bada, Antzerkiaren egunean, Victoria Eugeniara. 2017ko Donostia Saria eman diote *Francoren bilobaren gutuna* antzezlanari. Sariak, hurrengo antzezlan bat ahalbidetzez gain, egunean bertan antzezlan eszenan taularatzea ekarri du. Horrelakoetan gonbidapen ugari zabaltzen dira. Horrek berez ez luke txarra izan behar. Baina bai oraingoan: gonbidatuak ez dira agertzen, eta sarrera erosita dutenek antzokian gora eta gora egin behar dute beraien eserleku bila. Eta, aldi berean, beheko eserleketan zulo asko eta asko. Egoera hori izanda, antzezlan hasi aurretik, saria jaso berri duen Ximun Fuchs zuzendariak ondoan duen Donostiako alkateari keinu batez klik egin, eta halaxe esan du: «Gaur, bederen, hau da gure etxea. Beraz, eta denok, bai antzezleok bai ikusleok, gusturago egongo garelako, jaitsi hor goitik eta bete, behetik hasita, eserlekuak». Hor sortu da giro ona, barreak, txaloak... Hortxe dago antzerkia, goian eta behean. Hori ere hasiera delakoan nago: hemendik aurrera, gonbidatuak garaiz ez badatoz, beraien eserleku hutsak goi-goian geratuko direlakoan nago.

Azken jirabirako galdera-erantzunak:

Zergatik dugu Euskadiko Orkestra, eta ez antzerki nazionala? Edo, behin xaxatzen hasita, Euskal Herrian dantzari eta dantza maite duen hainbeste jende izanda, zergatik ez dantza klasiko eta garaikidearen konpainia nazionala? Izena ote da beldurtzen gaituena? Hala balitz, erraza soluzioa, lehiaketa antolatu eta, zirt eta zart, izen aproposa topatu.

Horretan Dantzertik bete-betean asmatu duela esan nahi dut, Antzerti zenari dantza gehituz. Horixe da, orain, arte dramatiko eta dantza goi mailako ikasketa zentroa.

Hori bai, faborez, ez jarri horri ere *basque* izena (benetan ez dugu euskara hitza plazaratzeko gaitasunik?). Hori diot, horixe delako halako konpainien eginbidea: euskarazko antzerkia hemen nahiz nazioartean ezagutaraztea.

Behin jolasten hasita –batzuetan jolasak badu partida bat bukatu orduko bestea hasteko inpultsoa: zergatik ez *Euskal Komedia*, Arestik bere garaian proposatutakoa –nahiz eta, berak ere esan bezala, izena den horrelakoetan gutxienekoa–?

Non geratu ziren Arteszena garaian antzerki konpainia iraunkorra egiteko asmo dotore haiek? Zein da arazoa, hiru probintzietako non kokatzea? Horrek ere konponbide erraza dauka: ibiltaria izan dadila, urtero hiru antzoki publikoetako batek har dezala bere etxean egitasmoa. Are gehiago esango dizuet, ziur naiz bai Gaiarrek berak eta bai Baionako Eszena Nazionalak ere babestuko luketela ongi asko elkarlaneko egitasmo artistikoa.

Kultura erduetan Frantziak eman ditu hobeak euskal komunitatearentzat: hiri ertain eta handi orok du bere Eszena Nazionala edota Zentro Dramatikoa. Politika planetan hezkuntza eta kultura bat eginda ikusteak laguntzen die halakoetan. Gurean, ordea, errazago lotu ditugu kirola eta hezkuntza, eta ezin da ukatu kirolaren garrantzia gure hezkuntzara zabaldu dela. Sanoak izateko heziketa abian da, baina ez ahaztu sanoak izan behar dugula buru eta bihotzean, ez bakarrik gorputzean.

Non geratu ziren
Arteszena garaian
antzerki konpainia
iraunkorra egiteko
asmo dotore haiek?
Zein da arazoa, hiru
probintzietako non
kokatzea?

Artistaren Estatutua

Kultura Zuzenean Bizirik plataformak bere webgunean dioen bezala:

Kultura gizartea da: kulturak gizarteko bititza ahalbideratzen du. Lotura, ongizatea eta sormena eskaintzen du.

Egun, Artistaren Estatutua egitasmo aldarrikatua bezain beharrezkoa da. Estatutua errealitate bihurtzea da helburua. Laburbilduz:

- Gizartean kulturak duen garrantzia ikusaraztea.
- Lanbide artistikoari duintasuna ematea.
- Arte biziaren kultura jarduera babestea.

Nork esango lioke horri ezetz? Zergatik da orain inoiz baino garrantzitsuagoa Artistaren Estatutua onartzea? Krisiak, azken hamarkadan, kulturak zituen diru laguntzak %50 murriztera eramán du. Ondorioz, sektorearen lan baldintzen esparrua erabat aldatu da. Horrek gogoeta sakon batera eramán behar gaitu, bai hiritarrak, bai arduradunak.

Gaian interesa baduzue, irakur ezazue Soledad Becerril Espainiako Estatuko arartekoak Kultura eta Hezkuntza ministroei prestatutako txosten bikaina.

Eta begiratu batean bada ere, ba al dakizue artistaren estatutu horrek zer lortu nahi duen?

- Jaramonik egiten ez zaien kultura-lanbide askoren legezko aitortpena.
- Gizarte Segurantzako sistema kontratuen aldi bateko eta tartekako izaerara eta gai hauetara egokitu:
 - Gaixotasunagatik eta amatasun/aitatasun bajak.
 - Langabeziako diru-laguntza.
 - Erretiro duina izateko eskubidea.
- Jarduera artistikoaren zerga-araupetzea hobetu, ekonomiako beste subjektuekiko diskriminazioak saihesteko.
- Egile eta irudi eskubideak babestu ekosistema digitalean.
- Irakaskuntza artistikoen garrantzia aitortu.

Iaz hasitakoak aurten amaiera fina izan dezan esperantzan. Goazen pantaila handira!

Zinema. Zer babestu eta bultzatzen da?

Duela gutxi jakin dugu *Handia* filmak hamahiru izendapen bildu dituela Goya sarietan. Arrakasta itzela gure zinemagintzan. Handia haiek egindako lana eta zorionez handia biltzen hasi diren uzta. Daturik esanguratsuen, gainera, hauxe da: euskarazko filma ikustera joan den ikusleko kopurua oso altua da eta, begi bistan da, euskaraz ekoizteak ez du inondik inora oztopatu arrakasta. Jakina badirela azpigituluez gain bikoiztutako bertsiok. Baina, beraien hautua garbia da:

euskaraz entzun eta beste hizkuntzetan azpituduz jasotzeko filma egin nahi izan dute.

Aipatuko dut, dagoeneko, kultura metroka ala izendapeneka neurtzeak bere arriskuak dituela, baina ezin uka daiteke lorpen horiek euskaldun guztiei eragin diguten poza eta asebetetzea. Eta hauxe da gako garrantzitsua: geureaz harro egoteak emango dio biziraupena gure hizkuntzari, gure eduki artistiko eta artistei, oro har, euskal kulturari. Agian euskal zinemagintzak hain emaitza oparoak izateak animatu behar gaitu halakoak eta bi egitera.

Badakigu, bai, arrakasta ez da helmugan beti zain egoten; oso faktore aldakor eta kapritxosoek baldintzatzen dute helmugara saridun iristea. Baina gauza bat adierazi nahi dizuet: Europako nazio gehienetan bezala, euskal zinemagintza ere diru laguntza publikoak sustatzen du; eta kualitatiboki hazten jarraitzeko, behar-beharrezkoa du planak epe ertain eta luzeetara aurreikustea. Helmuga ezin da oinarritu urteroko sorta edo aleen ekoizpenetan bakarrik, baizik eta garapean, nazioarteratzean eta, nola ez, etengabeko sorkuntza propioaren kate osoan.

Sorkuntzak askotarikoa behar du izan, proposamen oso ezberdinez osatua. Kolore, jakinduria, esperientzia eta estilo askoren gurutzaketak ekarriko du, orain eta gerora begira, gure zinemagintzan fruitu onak izatea.

Egiten den orori balioa emanaz. Emaileak ezberdinak izanda, ugariagoak hartzaileak. Horrelakoetan, batek gustuko duena besteak du gorrotatuko, eta baten bat kasik shock emozional bat bizitzera eraman duenak bestea hotz utziko du. Arteak hori du bere baitan, hala suertatzen zaie –fikzio-koak izan ala ez– film dokumental, labur eta luzei.

Hori da, beraz, eskaera nagusia: gehiago izan behar dira prozesu osoan babestu eta bultzatutako produktuak.

Sektorea, bai, bai... Ikus-entzunezkoa sektore-sektorea da, eta ez hitzez bakarrik, emankorra eta profesional bikainez osatua baizik; eta bereak eta bi egiten ari da azken hamarkada honetan krisian ez itotzeko.

Berori osatzen duten langile trebatu eta espermentatu askorentzat lanbidea topatzea izugarri da zaila, hemen eta han. Betidanik izan dira Bartzelona eta Madril askoren helmuga. Baina han ere, krisia dela-eta, zaildu egin dira azken urteak (nahiz eta serie berrien ekoizpen sistemek lan aukera berriak ekarri).

Bestalde, adituek emigratu beharrak hutsuneak sortzen dizkigula ohartuta behar genuke dagoeneko: egingo al da euskaraz film dokumental, labur ala luzerik, edota marraz-

ki bizidunetako filmik, Euskal Herrian egiten ez bada? Nork kontatuko ditu gure istorioak?

Bai, bai, nik ere sinesten dut dena unibertsa dela. Baina gehiago ezagutzen dugu, egungo fikzio iturrietatik edanda, Thanksgiving eguna gure Santa Ageda eguna baino. Hori berez ez da ez txarra ez ona. Baina zer gertatuko da gure iruditeriarekin hain azkar irensten gaituen mundu globalizatu honetan? Ikusiko al dugu inoiz

Gure kulturak sor ditzakeen ikus-entzunezkoak nahi baditugu, uzta ziurtatu behar da; gero etorriko dira onak eta hobeak, halako eta bestelako, lehengo eta oraingo edukiez osatuak

Nafarroako erregina baten istorioa gure pantailetan, handi zein sakelakoetan? *Game of Thrones*-ekoek etorri behar al dute horretara ere Zumaiako Itzurunera errodatzera?

Gure kulturak sor ditzakeen ikus-entzunezkoak nahi baditugu, uzta ziurtatu behar da; gero etorriko dira onak eta hobeak, halako edo bestelako, lehengo eta oraingo edukiez osatuak.

Uzta ona egoteko, lurra emankorra izateaz gain, besteak beste, eta salmentarako prestatzean, fruituak ez dezala kolperik hartu. Bestela, lurrian bukatuko du, zorterik handienez hurrengo hazi eta landareen bazka izanez.

Kimu txikiak ere handi izateko ahalbideak bideratu behar dira. Kimuak bezalako egitasmo egoki bezain beharrezkoek begirada zabaldu behar dute; horretarako, jakina, beste adaxkak

dira jomuga. Daudenak elikatzen jarraitu behar da, baina ikusten ez direnei eta datozeinei lur eremua eman behar zaie, sustraitu daitezen, behar bezalako hazi eta fruituak lor ditzaten.

Begirada zabaltze horretan, balekoa da 'Emakumeen presentzia ikusizko arteetan eta ikus-entzunezkoetan' (2016-2017) txostena, Kulturaren Euskal Behatokiak bideratutakoa. Txosten horrek, analisi kuantitatibo eta kualitatiboez gain, erabakitze ahalmen berriak ekar ditzake. Miren Maniasen hitzetan:

Genero parekidetasun faltak ikus-entzunezkoan benetako hausnarketa behar zuen eta azterketa honekin sektorearen garapenerako lehen pausoa eman da.

Txostena irakurtzea aholkatzen dizuet, interesgarria izateaz gain, benetan lagungarria delako begirada hori aldatze aldera. Hona hemen datu azkar batzuk:

- Ekoizpen etxeetan: EAEko ikus-entzunezko ekoiztetxeetako hamar enplegutik lau emakumeei dagozkie, EITB barne (%40,5).
- Gidoian: bost eskatzailetik bat da emakumea Eusko Jaurlaritzak gidoigintzarako egiten duen laguntza-deialdian.
- Zuzendaritzari lotutako lanpostuei dagokienez, emakumeen presentzia %30 ingurukoa da; produkzioarekin berarekin lotutakoetan, %40 baino zertxobait handiagoa.
- Txikiagoa da emakumeen presentzia gidoietan, musikan eta muntaketan (%20tik behera).
- Emakumeen presentzia handiena makillajeetan, ile-apaintzetan eta joskintzan aurkitu da (%100 eta %75 bitartekoa). Haatik, izaera teknikoagoa duten beste jardueratan –elektrikari eta makinistak, soinua, argazkilaritza...– emakumeak ez dira %15era iristen aztertutako azken urtean.
- Arreta ardua handieneko lanpostuei jartzen bazaie, behala hautematen da proiektu gehien-gehienetan emakumeen presentzia gizonena baino askoz urriagoa dela. Berretsi da eskala hierarkikoan gora egin ahala emakumeen presentzia urritu egiten dela, eta alderantziz.

- Lantalde artistikoari dagokionez, %36,1ekoa da emakumeen presentzia. Paper-mota guztietan da txikia emakumeen proportzioa: %40 protagonisten eta zerrendakoen kasuan, eta %25 ingurukoa nagusi eta bigarren mailakoetan.

Datu horiek eta askoz gehiago ezagutzea oso garrantzitsua izan da; baina, orain, txosten horri hasiera-jarraipen egokia eman behar zaio. Denok dugu oraingoan ere zeregina.

Gertu egoteak ez dit gaitzetsiko eredugarria den elkarte bat aipatzea: (H)emen. Helburua: arte eszeniko eta ikus-entzunezkoetan emakumeen presentzia areagotzea. Datu basea egitea izan da oinarria. Nola ez ba? Ikusten ez baditugu nola jakingo dugu daudenik ere? Zorionez, asko dira bazkide egin direnak eta beste hainbat ere kontratatzaileak; modu horretan, ekintza positiboa egiteaz gain, lan merkatura zuzenean zabaltzen dira leiho eta ateak.

Berriz ere, sektoreak bere kabuz egin dezakeena asko bada ere, ez da nahikoa.

Kuotak bai ala ez? Auzi horretan ere asko dira aldekoak, eta gutxi baina gogorrek kontra daudenak. Niri dagokidanez: egoera ez badago oreka naturalean, modu batean ala bestean bere onera ekarri beharko da, ala? Horretxegatik nago kuoten alde.

Gauzak mugitzeko batzuetan ongi pentsatu behar da, ondo dagoenari eutsiz eta hobetu nahi dena ahalbidetzeko aukerak eskainiz. Eta bai, ez daukat zalantzarik, datuek hobetze aldera egingo dute diru laguntzetan emakumeen presentzia kuota bidez ere babestu eta ziurtatzen bada.

Telebista. Formatu berriak, belaunaldi berriak

Ai! Zuzenean telebistara jauzi egitera noan honetan, hasteko, ohar garrantzitsua: berdintasunaren ikuspuntutik, gure telebistak ardura ezinbestekoa du; bestela ongi bideratutako lanak ohartzeko xahutzeko arriskua dago (hedabide publikoan zabaldu zen iragarki ezagun bat dut gogoan, non ohiko rol tipifikatuei berriz ere hauspoa ematen zitzaien).

Digitalizazioak, sareak, edukiak hodei artean ibiltzeak aukera mugagabeak ekarri ditu, eskura guztiz gure etxeko pantaila eta mugikorretan.

Lehenbailehen eutsiko diot ikus-entzunezkoei eta hizkuntzari lotuak ditugun kezka eta beharrak esaldi bakar batera mugatzeko arriskuari: ikus-entzunezkoak gazteentzat! Gazteak dira orain preziatuak, euskara indartu nahi dugulako, etorkizunari arnasa eta gorputza ziurtatu nahi diogulako. Hausnarketa eta desio horiek hain dira zentzudunak eta koherenteak, baina...

Mundu erreal batean bizi gara, nahiz eta digitalak presentzia nabarmena hartzen duen. Eta gazteak –umeak, helduak, agureak bezala– elkarrekin bizi dira; benetan euskara gehiago balia dezaten nahi badugu, inguruak behar du euskaldunagoa.

Hizkuntzak komunikatzeko balio du, bai lanean bai aisialdian, bai lagunartean bai familian.

Besteekin partekatze behar eta nahiek eramango gaituzte hizkuntza bat ala bestea aukeratzera; hor dago gure jomuga. Euskararen ezagutza hain zabala den garaiotan –estatistikak eta txostenak behintzat ez dira hain ezkorrak!–, lanean eta aisialdian euskarazko aukerak eduki behar dira eskura.

Gazteei erakargarriak zaizkien ikus-entzunezkoak prestatzea bezain beharrezkoa da beraiei zuzenean nahi eta sor ditzaketen edukiak egiteko ahalbide eta aukerak zabaltzea. Hori ere bada etorkizuna garatzea!

Lehen... Bai! Oso lehen... gure ikastoletako lehen edukiak sortu ziren garaian, matematikako txosten bat euskaraz zabaltzeagatik –eta zentsurako paperak ez betetzeagatik– (aitzakia bai galanta!) isun potoloa ordaindu behar izan zuen gure aitak. Jakin aldizkariaren *Historia bizia* sailean egin

Gazteei erakargarriak
zaizkien
ikus-entzunezkoak
prestatzea bezain
beharrezkoa da beraiei
zuzenean nahi eta sor
ditzaketen edukiak
egiteko ahalbide eta
aukerak zabaltzea

zioten elkarrizketa irakurtzean (Jakin 143, 2004) jakin berri dut egun hauetan.

Esango nuke atzetik datozen belaunaldiek euskarak gaur egun duen zabaltze mailara iristeko bizi izandakoaren arrastorik ez dutela. Konbentzituta nago hor badela istorio asko kontatzeko, komedia ala drama lagun, gure inguruko bazterrak nahasteko baliagarriak.

Berriz ere amaiera da hasiera. Laster izango dugu ikusteko, muntaketa prozesuan baitago, Mainer Oleagaren *IRA 26-2* filma, Elbira Zipitria politikari, andereño eta euskaltzaleari buruzko dokumentala. Muntaketako musek lagun zaitzate!

Bi eta bat dira hiru... ala hamalau

Ai, gure telebista... Sortu zen egunetik eman digu euskaldunei lana eta zama; besteak beste, bigarren kate hori gaztelaniaz sortzeko erabakia hartu zenetik.

Demagun erabaki hori ona zela. Haatik, politikariek bazutela arrazoi estrategiko bat, hemen bizi garen guztion telebista izan nahi zutela, alegia, euskarazko katearen eta gaztelaniazkoaren artean –urrutiko agintean behintzat– zenbaki bakarra izatea estrategia hutsa zela. Tak eta tak, atzera aurrera. Bata zein bestea.

Zergatik ez dute, orduan, elkar elikatzen? Zergatik dirudi batak eta besteak bi mundu ezberdin islatzen dituztela? Bizikidetzatza –ahoz bizi eta belarria prest– euskararekiko biziko dugun hain urte berezi honetan, behar-beharrezkoa da ETB1 eta ETB2ren arteko joan-etorriko zubia. Lana izango da hori burutu eta gauzatzea. Primeran, horixe da behar duguna, zer ikusteko grina eta premia ikusle gisa, eta lana profesional gisa.

Horretan ere izanzen da kontrakoa pentsatzen duenik, baina, zalantzarik gabe, ETBk fikzioa eskaintzen zuen garaian ikusle-goak katea aukeratzen zuen. Eta berriz ere hala beharko luke.

Nola ez ba? Serieak, bai luze, bai labur, egunetik egunera gehiago kontsumitzen diren garaian gaude. Eta nork egingo

ditu gureak, guk ez bada? Oportunitateak, aukerak eta plataformak baditugu. Ekin ba aurrera!

Zein kate ingeles ala espainolek, zein plataformak, eskainiko dizkigu *Bi eta bat*, *Goenkale*, *Brinkola*, *Jaun ta jabe*, *Aitareen etxea* ala *DBH* bera?

Gure kultura, gure hizkuntza, gure umorea... Jakina globalizatua bezain borobila dela. Baina, gurea den heinean, eman diezaiegun ikusle orori, bai gazte bai zahar, ume edo heldu, genero eta pentsamendu guztietakoei, gure fikzioarekin gozatzeko aukera!

Eta lanbidea hautatu izana damutzeko zorian dagoen sektoreari begira, ez al dugu profesional bilakatu ditugun horiekiko erantzukizunik? Dagoeneko ederki ulertu duzue: ikasi, trebatu eta esperientzia lortutako aktore, ekoizle, gidoilari, zuzendari eta teknikari asko eta asko langabezia daude. Edota, kasurik onenean, B plana A plan bilakatu dute.

Ai ene! Freskatzeko bada ere, uretara egingo dut salto!

Duela gutxi, *El arte del agua* dokumental aparta ikusita izan dut nire aitonak Ternuan bizi izandakoa ikusteko aukera. Zinemaren magia! Halakoak ikusita ulertzen duzu zoritxarrez gure kaletan arrainontzi gutxi izatea (nahiz eta seguru nagoen arrantzaren gaiak beste hamaika azalpen dituela).

Baina gure lanbidea pil-pilean dago. Guk egiten dakiguna da ikusleak eskatzen duena. Beraz, arduradunei dagokizue aukera astintzea. Hausnar ezazue zenbat, non eta nola... baina emaguzue profesionalei *zer* hori egiteko parada, eta emaguzue ikusle bezala berriz ere ETB1en fikzioaz gozatzeko aukera. ETB2n. ETB3n. ETB Sat-en (hori da hori kate pila!).

Esandakoa, bada: espazio gehiago, aukera gehiago!

Behin erronkak jartzen hasita, hain arrakastatsu diren lehiaketetan bezala, hemen hurrengo:

Webean, serie digitalak. Edukiek ere sare eta hodeiak bezalatsu dituztelako. Arin ibili behar dugu, berria den guztia zaharra bihurtzen baita. Librea dena manipulazio sotilez bereganatzeko abilezia du botere handiak. Baina oraindik doakoa da hodei artean sareratzea!

Amaia da hasiera

Eta kito! Ozeanoko kolore urdinek naramate, hantxe betidanik bazegoen ere, Elkanok hala erakutsita 500 urte beteko dituen Amerika euskal begiekin begiratzera, eta amaitzera.

Askotxo doa hemen idatzita, gehitxo, mikro idatzia gus-tuko duenarentzat.

Neure aldetik, buru-bidaia hau partekatu duenari eskerrak emango dizkiot, eta jarraituko dugu, beste nonbait, orduan bai, *ekinean*. 🍷